

Чи ми й досі ті самі?

НОВЕЛА

Це була просто дивна зустріч. І не тому, ніби сталася випадково, випадково ми лише здибалися з Ванею, тоді Ваня зателефонувала Петерові, Петер Антонові, Антон забіг до Мишо, й протягом двох днів з'єднався той ланцюг, який розірвався був більш як п'ятнадцять років тому.

— То що ж, дорогенькі? — Мишо скинув кашкета, розгублено пом'яв його в руках і обвів поглядом ательє, повите цигарковим димом. — Стільки ж років... А ми наче й не змінились?

— Господи! — вигукнула з кутка Ваня, нараз упізнавши у високому, одягненім повійськовому чоловікові того пришелепкуватого юнака, що колись ходив за нею по п'ятах. Вона схопилася, широким кроком перетнула майстерню й підійшла до Мишо — струнка, довгонога й на диво елегантна. — Так це ж Мишо!

— Агов, красуне! — Мишо обійняв її, лунко цмокнув в обидві щоки, тоді обійшов разів кілька навколо неї й завуркотів: — Мабуть, таки варто було терпіти побої заради тебе. Пам'ятаєш, звідки цей шрам? — Він одгорнув з лоба чуприну, й ми всі побачили довгий білуватий рубець. Історія цього шраму була нам відома.

Ми всі п'ятеро народилися в одному й тому самому місті, на одній і тій самій вулиці з вибоїстою бруківкою, наші хати були мов сіамські близнята — страшенно схожі одна на одну, якогось однаково невиразного кольору, однаково присадкуваті, з однаковою цікавістю задивлені на світ підсліпуватими віконечками, з однаково довгими

вузенькими двориками. В цих вузьких і довгих двориках цвіли черешні, й достигали груші, й сяяли на гілках жовті айви, й співали зорі, й отой шалапутний вітер, що облетів усі, геть усі світи, пустотливо гойдався там на кущах білих троянд. Ми й народилися в один і той самий час, разом почали ходити, гуртом лазили через паркани, трусили чужі дерева, ховались по коморах, співали однакових пісень, в один і той самий час дізнавались про одні й ті самі речі, а вечорами лежали в котромусь дворику й допізна перешіптувалися, вп'явшись руками в кучму споришу. Десь далеко від нас або ж зовсім поряд плавали голоси наших матерів, навпوماцки шукаючи нас у пільмі:

— Мишо-о-о!

— Ваню, де ти пропала, донько?

— Ве-се-ло!

— Тоні! Тоні!.. Ну, гляди мені, волоцюго, ти ще прийдеш додому, я тобі покажу!

— Петьо! Та обізвися ж, Петьо!

Ми мовчали. Затамувавши подих, до болю стискали одне одному руки, знали, що потім нам за це перепаде, кого вилають, кого й ляснуть, але хіба то дивина, оченята наші виблискували в темряві, а коли на вулиці знову западала тиша, наші нескінченні розмови тяглися далі. Про що?..

— А ти таки ж одружився?

— Авжеж.

— Значить, усі ті балачки про якусь моральну незалежність...

— Я розлучився.

— Та що тепер переливати з пустого в порожнє! Ми й так усі були в неї по вуха... Хай краще вона розповість нам що-небудь про мистецтво...

— Налий мені чарочку. Горлянка пересохла.

— Якби я знав, що ці огірочки солила ти, я міг би й одружитися з тобою. Страшенно люблю огірочки.

— А що ти поробляєш? І досі там?

Слова, слова... Ми лишалися чужими, ті п'ятнадцять років мертво лежали між нами, не воскресали наші теплі, п'янки літні вечори, які обіцяли нам усе, ціле життя, все оце прекрасне кохання, все, геть усе на світі!

Слухайте, але ж було справді чудово, пам'ятаєш наші театри там, у видолинку, в дровітні, а оте простирало, що ми його чіпляли замість завіси, перепало тобі за нього; пригадай-но, як вона вдягала материну нічну сорочку, вона була щасливіша за тебе, мати її й пальцем не чіпала, грала завжди роль принцеси, а вродливішою від того не стала, хотіла стати актрисою, а хіба ж стала, натомість вийшов з неї інженер, ой-ой-ой, а з тебе що вийшло, авіатор, мєні аж млосьно, а я лікар, лікарем хотів, лікарем і став, хірург в онкологічному, звичайно, я ще не винайшов ніяких ліків і знаю, що й не винайду, але щось та роблю ж таки, а часом нічого не можу вдіяти, хоч кую в лоб...

А пам'ятаєш її картини, вона малювала їх на стінах, на тротуарах, на дверях, на вікнах, на піску, скрізь, де спинялась, і ми по тих малюнках знаходили її. Її вуглина зачарувувала нас, мати лаялась, нахвалялася голову їй скрутити, але не скручувала, бо й сама, проста жінка, розуміла, що то таке, чого на кожному кроці не здибаєш, таке щось, ніби дар божий... Бідолашна, не дожила побачити її тепер...

А ти знаєш, я не так давно їздив туди, зрубали оте дерево, наше.

Мені світ пішов обертом.

На подвір'ї в нас росло чудове дерево. Воно не було схоже на жодне інше. Ми висли на ньому, наче химерні плоди над червоними хвилями черепаці, низькі хатини лишалися внизу, десь там бідкались наші матері, завжди заклопотані й буркотливі, тоді ми злазили додола, обшмулявши собі руки, стелили в холодку смугасті рядна, читали книжки, задиралися, співали, обмінювались окремими сторінками з романів Майн-Ріда, перетворювались на червоношкірих індіанців, ходили полювати в прерії, верещали й молилися чужим богам, та й самі ставали тими незнайомими богами й мріяли. Всі ми мріяли — кожен про своє, і те своє було найважливіше.

— Лягай! — раптом схоплювався Петьо й валив Антона на ряднину.

Антон перелякано блимав очима й верещав, не знаючи, що це нам спало на думку, чи знову зніматимемо з нього скальп, чи вигадали щось інше, він був нашим безпорадним полоненим, піддослідним звірятком, він нічого не вмів і не тямив, нічого не хотів робити, й ми тероризували його, а

він завжди розпачливо пручався й щоразу був ладен рознюнятися, коли б не соромився нас, дівчат.

— Не ворушися! — наказував Петьо й звертався до мене: — Сестро, скальпель! Зробимо зараз глибокий розтин.

— Ой! — верещав Тоні.

Ваня малювала його, сидячи на траві. Між брів у неї народжувалася тоненька, зовсім тонесенька зморщечка, вуста ледь помітно тремтіли, але вона стримувалась — адже ж її допустили в операційну, а в операційній навіть художники мусять поводитися пристойно.

— Дуренький, ти ж нічого не відчуваєш, тобі ж зробили повний наркоз, — тихенько, щоб її не прогнали, шепотіла йому Ваня.

А хірург старався.

— Болить! — жалібно вищав Тоні.

Петьо казав стомленим голосом:

— Кінець!

І витирав рясний піт з лоба, бо завжди під час операції страшенно впрівав, стягав з рук уявні рукавички — спершу ліву, тоді праву, й вони одна за одною падали додола.

— Винесіть його!

Ми виносили Антона, тягнучи його за руки, трава під ним лягала й повільно підіймалася, Ваня дивилась йому вслід і малювала.

— Невдячний народ, — бурчав Петьо, знесилоно падаючи на траву. — Ти його рятуєш, а воно...

— Є в мене один, — сказав Петер, він роздивлявся картини на стінах, але явно не бачив їх і не думав про них. — Є один, у нього рак печінки. Ми зробили розтин, та тільки подивилися й знову зашили. Тепер, коли я щоранку роблю обхід, він цілує мені руки. Не можу глянути йому в вічі, хоч убийте, не можу глянути в вічі. Він щодня розповідає мені одне й те саме: як добре почуває себе після операції. Я слухаю й не можу слова видобути. Й нічим не спроможний зарадити йому.

— Одного дня, — сказала я йому, покляла свою руку на його, й він не сахнувся, — ти винайдеш ті ліки, про які мрієш! І зможеш дивитись у вічі кожному.

— Хто його знає... — сумно всміхнувся Петер, — хто його знає, я вже тепер не певний, стільки хвороб і стільки хворих, а я стомився, я страшенно стомився. Дні спливають один за одним, щодня треба комусь допомагати, щодня робити операції, операції, операції...

Він з огидою відштовхнув од себе тарілку з кільцями ковбаси й простяг руку до чарки, тоді випив, обтер губи м'якою білою хусткою й подивився на Ваню. Голова в нього була лиса.

Стояло колись високе дерево в нас на подвір'ї, кремезне розкішне дерево. І був хлопець, який робив у холодку під отим

деревом свої операції, вірячи, що здолає смерть. Дерево зрубали.

Ваня завжди малювала в його затінку, мовляв, там дуже вигідне освітлення. Й рідко лишалася сама. Прибирала найграційнішої пози й, певна своєї вроди й того, що хтось та дивиться звідкись на неї, брала палітру в ліву руку, а правою починала видавлювати фарби з тюбиків, фарба лізла на палітру тоненькими зеленими, жовтими, синіми й червоними гадючками, вона лила трохи розчинника й бралася за пензель. Малювала широкими й сліпучими мазками, під рукою в неї розпукувалися квіти, яскріли глечики, повні холодної води, кішечка Белка гралася на сонці мов жива, куняли поруч наші хати. Ваня малювала весну, й ми бачили весну, малювала кохання, й ми теж відчували його в своїх жилах, малювала ніч, і ми засинали, й знову дивились і, схилившись над картиною, зойкали від захвату.

Я, бувало, дивилася на неї з горішнього віконечка й наслідувала кожен її рух. Намагалася й сісти, як вона, й підібгати ліву ногу під праву, щоб і в мене було красиво, і голову нахилила, як вона, аби волосся моє теж розсипалося по плечах, важке й золотаве.

— Господи, — зітхала я. — Чого ті хлопці так у неї закохуються? Чому тільки в неї?

Одного разу Петьо гепнув з дерева, мов груша. Просто перед нею. Біля самісіньких її ніг. Я з переляку мало не зойкнула, Ваня ж — ані звуку, тільки поправила стрічку на голові. Її це не здивувало, їй здавалося цілком природним, що Петьо годинами висів на дереві й годинами дивився на неї. Їй здавалося цілком природним, що він тепер сидить коло неї й чекає, коли вона гляне на нього. А вона довго не помічала його.

Я не чула, про що вони розмовляли. Прочинила віконце й вихилилася надвір.

Волосся Вані блищало, аж сліпило мене. Петьо болісно ковтав слину й дивився на Ваню. Ваня дивилася на полотно.

— Колись я навчуся так малювати, щоб люди німіли перед моїми картинами.

— Га?

Тепер Ваня й справді малювала так, що всі німіли. Навіть критики.

— Колись я стану великою художницею. Відчуваю це, розумієш? Це десь у мені всередині, я певна.

— Га?

Вона й справді стала чудовим художником.

Петьо дивився на Ваню. Він кохав її. І вона знала, що Петьо її кохає, але плювала на все це. Нащо ті хлопці взагалі родяться на світ божий? Вона кілька разів пересідала, аби він міг побачити її прекрасний профіль і не менш прекрасний фас. Щоб йому аж млосно зробилося.

Я кинула з горища порожню бляшанку, але не поцілила їх...

— Це ти понамальовувала все це?

— Я.

— Не марнувала часу.

— Працювала ж...

— А ти щаслива?

Ваня примружилася, глянула на нього й усміхнулася. Вона стала ще вродливішою. І знала про це.

— Зараз ти ще красивіша, — сказав Петер.

Вона відповіла:

— А що таке щастя?

Було в нас у дворі таке чудове дерево. В затінку його Петьо розповідав мені про Ваню. Розповідав годинами. Я слухала його, бо мені було з ним приємно. Питав у мене ради, а що я могла порадити? Передавав їй записочки. Сховавшись у садку, я завчала їх напам'ять. Замість «Ваня», читала... «Весела». Тоді носила їй. Ваня сміялася й крізь пальці в неї падали дрібненькі клаптики паперу. А я скубла спориш.

А потім ми вирости.

— Як подумаєш, скільки років минуло! — засміялася Ваня. Вона не боялась тих років, як оце я, роки працювали на неї. — Що діється в білому світі? — звернулася вона до Мишо.

Мишо за ці роки дуже змінився. Військова форма личила йому. Він змужнів. У виразі тонкого обличчя було щось таке, що примушувало дивитися на нього. Й Ваня дивилася, дуже довго дивилася.

— Я намалюю тебе.

Колись вона малювала, а Мишо лежав коло неї й писав свої оповідання. Нам його оповідання подобались, і ми слухали їх. Він завжди читав єдино для Вані. Коли кінчав, підводив на неї очі й чекав її присуду.

— Та, слова й слова, — недбало кидала Ваня, втішаючись владою над ним. — Треба якось отак-о... Раз-два і край, щоб ухватило тебе за душу. Дай-но я прочитаю трохи... — В її вустах писання ті звучали жажливо. — Бачиш? Тут треба б ритму. В кожному реченні мусить бути ритм.

— Що діється в білому світі? — лїниво повторила вона своє запитання й випросталася на канапі. На тлі червоного оксамиту її ноги здавалися ще довшими й блискучішими.

Я й тепер заздрила їй, хоча давно вже усвідомила, що ніколи не зможу стати схожою на неї.

— На світі є все, — відповів Мишо. — Є великі відстані й великі швидкості, є такі швидкісні літаки, що раптом починаєш розуміти: світ не такий-то й великий, і відстані теж не такі великі, й люди скрізь є людьми, скрізь є кохання, й мука, і все інше. А взагалі, що тебе цікавить?

— Оповідання й досі пишеш?

Він кивнув:

— Пишу.

— Отже, Екзюпері, га?

Ваня ледь усміхнулась, повільно примружила очі й повільно проказала:

— Саме тоді з'явився лис... — Вона не договорила, глянула на Мишо, він не дивився на неї, раптом вона звисила ноги, підвелася, підійшла до нього, він і тепер не дивився на неї, вона сіла у нього в ногах, обхопила їх своїми прекрасними руками й притулилася щокою до його колін. І сказала тихо, але всі ми почули:

— Дуже прошу... приборкай мене!

Ми всі поклякли, втупившись у них очима.

Чарка в руках у Петера затремтіла й спалахнула проти світла червоним вогнем відкритого серця. Він був дуже блідий. Тоні встав і заходився міряти кроками майстерню — з кутка в кутка. Пройшов повз них раз, глянув, тоді пройшов удруге, зовсім близько. Я дивилася на його черевики, гарні нові черевики на товстому каучуку. Імпортні, чи ще якісь там. Дивилася на штани з гарної тонкої тканини. Теж імпортні, чи біс їх знає які. Дивилася на піджак, на краватку, яскраву й барвисту. Тоні, який був ні на що не здатний. Тоні, який не вмів мріяти. Тоні, який сьогодні приїхав сюди на «мерседесі». На синьому «мерседесі», що покірно чекав на нього біля тротуару.

— І чого тебе понесло в художники! — сердито буркнув він. — Подумати тільки, яку актрису втратив світ!

Хтось тихо зітхнув.

Мишо нахилився, обережно взяв Ваню за руки й підвів, вона подивилася на нього, її

очі багато чого сказали йому, усміхнулася й рушила до дивану, ритмічно погойдуючись усім тілом, і кожен м'яз її співав, співав молодю і впевнено, неначе нічого й не сталося.

Петьо допив своє вино й знову витер губи м'якою білою хусткою. Він дивився на Ваню.

— Моя дружина народила дитину й стала гладка. Страшенно гладка, а я ж брав її то-леньку, мов тростина. Ти, заміжня?

— Так, — збрехала я.

— А бач, по тобі не видно.

Мишо пішов до дверей. Ніхто не спинив його, тільки знову зробилося тихо, дуже тихо, й Ваня похопилася за ним.

— Не можу, — голосно проказав він. — За годину відлітаю. Але через три дні повернусь. І ми знову зустрінемося, правда ж? Усі, правда ж?

— Так, — сказала я.

Інші мовчали.

— Читав у газеті про твою дисертацію, — сказав Мишо, минаючи мене. — Ростемо, га?

— Просто працюємо й годі, — знизала я плечима.

Коло дверей він зупинивсь, усміхнувся до всіх, немовби їхав назавжди, наче назавжди прощався з нами, з цим ательє, що мінілося барвами й світлом, з господинею, яка стояла поряд і чекала чогось.

— А знаєте, ми, здається, й досі ті самі, що й були, га?

*З болгарської переклав
Іван БІЛИК*